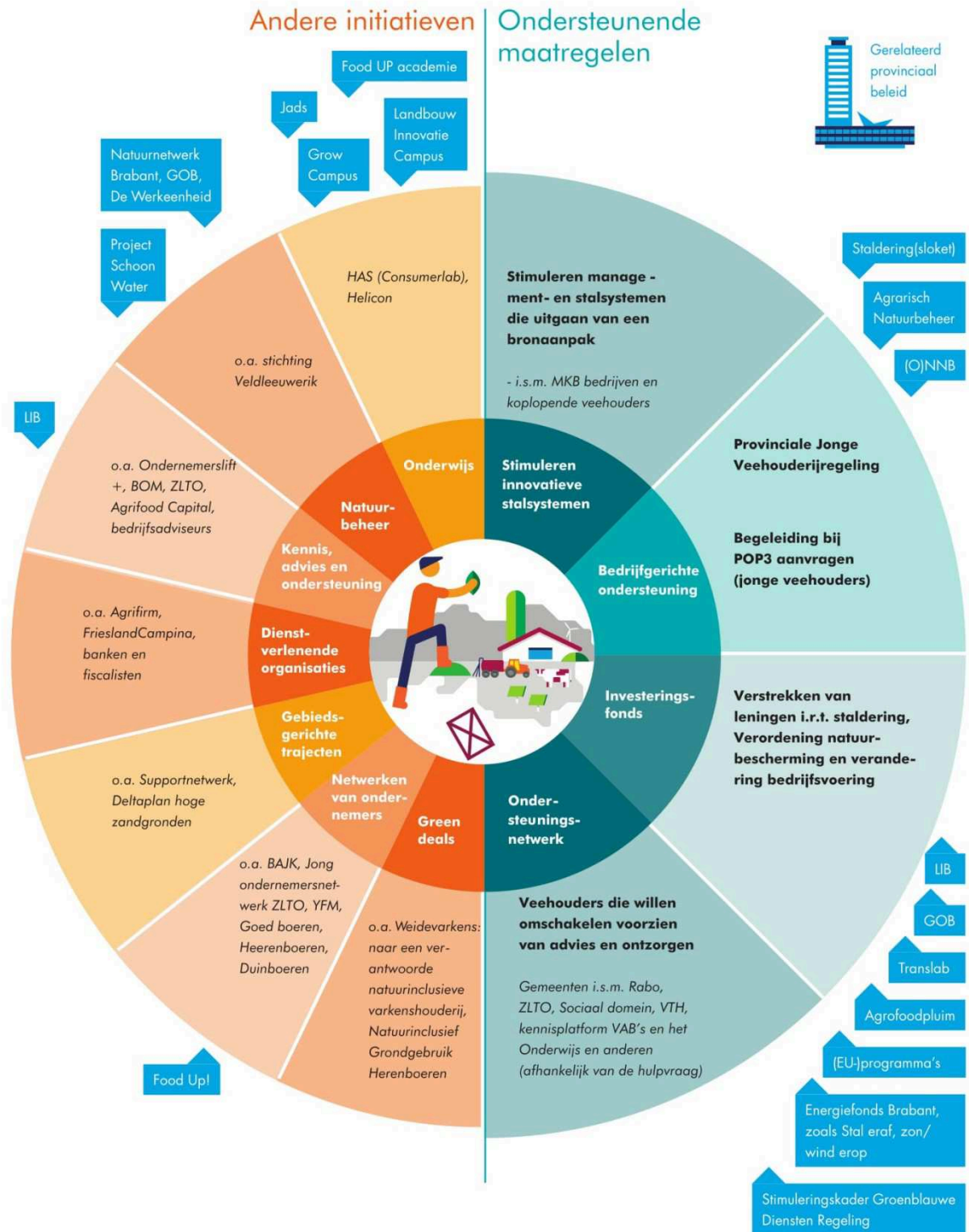

Uitvoeringsprogramma Ondersteunende Maatregelen Transitie Veehouderij

10 oktober 2017

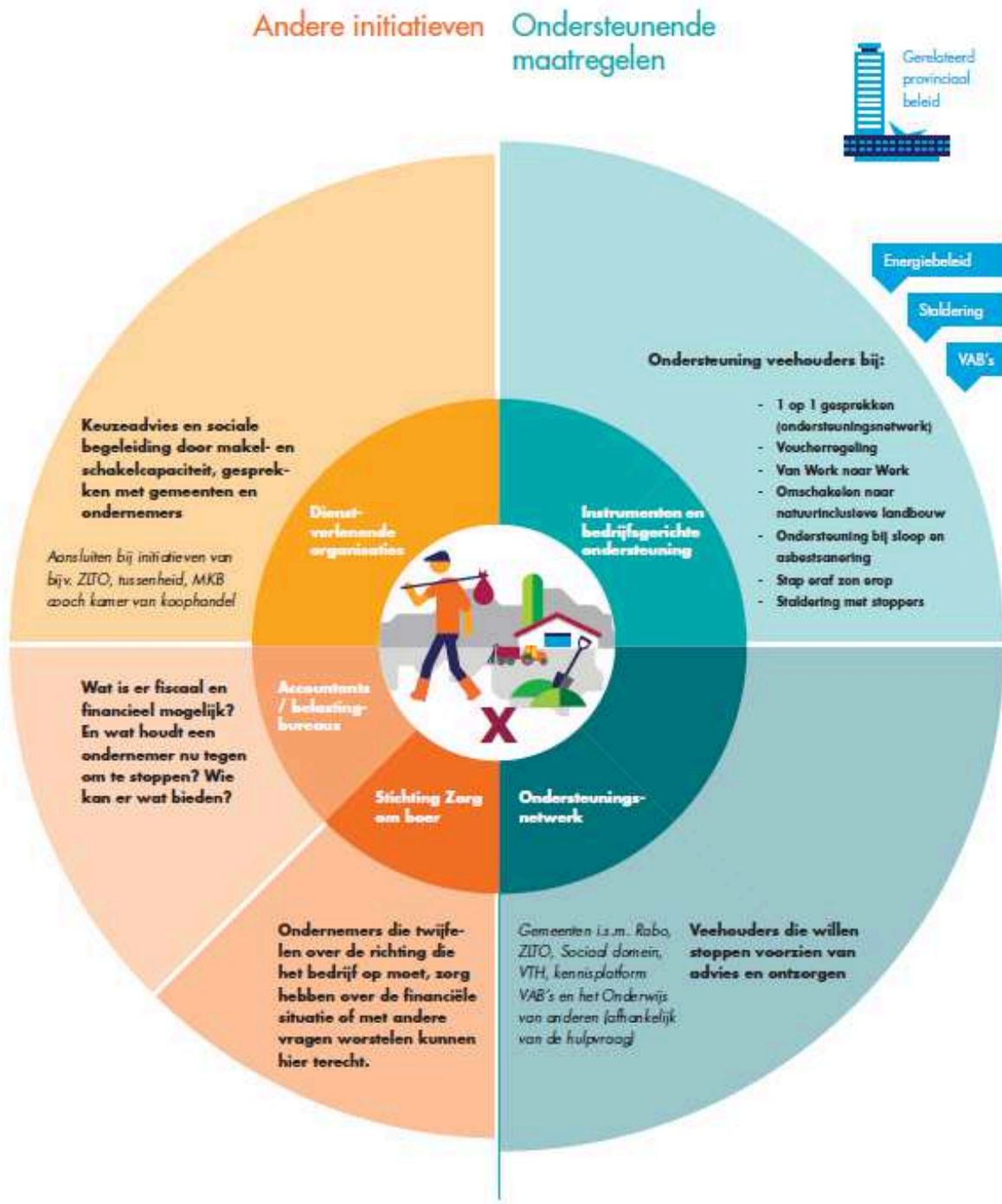
Aanbod ontwikkelende veehouders

Ondersteunende maatregelen in perspectief

Aanbod stoppende veehouders

Ondersteunende maatregelen in perspectief

Inhoudsopgave	Blz.
Samenvatting	5
Hoofdstuk 1: Inleiding	8
1.1 Aanleiding en doel	8
1.2 Doelstelling	10
1.3 Doelgroep	10
1.4 Uitgangspunten ondersteunende maatregelen	12
1.5 Planning en doorkijk naar de toekomst	13
Hoofdstuk 2: Uitwerking vier hoofdsporen	14
2.1 Hoofdspoor 1: Bevorderen innovatieve stalsystemen	14
2.2 Hoofdspoor 2: Bedrijfsgerichte ondersteuning	18
2.1.1. Jonge veehouders	18
2.2.2. Oudere veehouders	21
2.3 Hoofdspoor 3: Investeringsfondsen transitie veehouderij Brabant	25
2.4 Hoofdspoor 4: Ondersteuningsnetwerk	28
Hoofdstuk 3: Instrumenten	32
3.1 Voucherprogramma	32
3.2 Versnelling en omschakeling naar Natuurinclusieve landbouw	35
3.3 Van werk naar werk	38
3.4 Collectieve sloop- en asbestregeling	40
3.5 Stal eraf - zon erop	43
Hoofdstuk 4: Kosten en monitoring	46
Bijlage 1: Contacten innovatieve stalsystemen	48

Samenvatting

Een sterke veehouderij en Brabant zijn al jarenlang onlosmakelijk met elkaar verbonden. Brabant heeft veel te danken aan haar veehouders, die wereldwijd de toon aangeven als het gaat over voedselproductie.

De provincie Noord Brabant ziet echter de noodzaak om een vernieuwings- en innovatieslag die de veehouderij doormaakt, onder andere in gang gezet met de Uitvoeringsagenda Brabantse Agrofood, versneld door te voeren. Die versnelling is om een aantal redenen nodig. Waardevolle natuurgebieden lijden onder de uitstoot van ammoniak. Zonder ingrijpen gaat de karakteristieke Brabantse natuur verloren. Daarnaast maken Brabanders zich zorgen om de effecten die de veehouderij heeft op de kwaliteit van hun woon- en leefomgeving (o.a. gezondheid). Om dit te realiseren richt het beleid van de provincie zich op een Brabantse veehouderij die zich ontwikkelt naar een maatschappelijk gewaardeerde, slimme, duurzame, renderende sector in harmonie met haar omgeving. Noord-Brabant zet met dit pakket in op versnelling van de transitie in de veehouderij. Zo gaat Brabant vooruit, op het gebied van welvaart, natuur én gezondheid.

Een proces van samenwerken

De vernieuwing en innovatie van de veehouderij is in ieders belang. Daarom wil de provincie samenwerken met alle belanghebbenden. Samenwerking blijft waardevol om de intenties van het beleid optimaal in praktijk te brengen en ongewenste neveneffecten tegen te gaan.

De politieke besluitvorming:

- 7 juli – Beleidspakket versnelling Transitie Veehouderij vastgesteld in Provinciale Staten (PS)
- 10 november Provinciale Staten beslissen over de financiering van de ondersteunende maatregelen, bij de jaarlijkse begrotingsbehandeling.

Vier hoofdsporen

Het pakket bestaat uit een viertal hoofdsporen. Daarnaast zijn er 'overige instrumenten'.

1. **Innovatieve stalsystemen:** Bevordert de ontwikkeling en introductie van innovatieve stalsystemen, die uitgaan van een 'bron'-aanpak.
2. **Bedrijfsgerichte ondersteuning:** Voor jonge, ontwikkelende veehouders en oudere, stoppende veehouders.
3. **Investeringsfonds:** Helpt veehouders de versnelde vernieuwing te financieren.
4. Een **ondersteuningsnetwerk:** Brengt samen met veehouders het perspectief op hun toekomst in beeld en ondersteunt ze bij hun keuze.

Innovatieve stalsystemen

Het doel is dat er in 2020 een stevige stap gezet wordt in de richting van emissiearme brongerichte en integraal duurzame stalsystemen. Stallen die qua ammoniak voldoen aan de Verordening natuurbescherming (Vn) met o.a. een sterk verbeterd stalklimaat. Deze innovatieve stalsystemen dragen bij aan de gezondheid van veehouders, omwonenden en dieren. Bovendien hebben ze een positieve invloed op de geurhinder en fijnstof-emissie. Deze innovatieve stalsystemen zijn nu in ontwikkeling maar kunnen nog niet breed worden toegepast. De doorontwikkeling en de praktijktesten (met meetprotocollen) vergen nu nog veel tijd en middelen. Deze maatregel zorgt voor een versneld door ontwikkelen en uittesten van systemen. En als de nieuwe stalsystemen er zijn, zullen we de uitrol bevorderen.

Bedrijfsgerichte ondersteuning

We geven jonge veehouders een extra duwtje in de rug. Dat is nodig omdat zij vaak hoge financieringslasten hebben door de recente overname van het bedrijf. Daarom kunnen ze gebruik maken van de Jonge Veehouderijregeling. Bovendien kunnen ze gebruik maken van de POP-regeling. Ze krijgen begeleiding bij het opstellen van de aanvragen. We zullen nog extra ondersteunen met instrumenten als Food-Up! en de Landbouw Innovatie Campus. Er wordt geëvalueerd of dit voldoende oplevert.

Ook bij oudere, stoppende veehouders gaan we uit van het ondersteunen bij een nieuw perspectief. Dat doen we bijvoorbeeld door:

- Het inzetten van het Ondersteuningsnetwerk voor een oriëntatie op de toekomst,
- door het inzetten van werk-naar-werk of het oppakken van een nieuwe economische activiteit,
- het organiseren van collectiviteit bij sloop- en asbestsanering,
- en 'stal eraf - zo erop',
- 'Stalderen met stoppers': een extra vergoeding voor stalderingsmeters. Voorwaarde is dat de stalderingsmeters bij het stalderingsloket worden ingebracht.

Investeringsfonds

Het Investeringsfonds Transitie Veehouderij Brabant richt zich op de financiering van de extra benodigde investeringen van veehouderijen (in nauwe samenwerking met banken). De voorkeur van de provincie Noord-Brabant gaat uit naar een brongerichte aanpak met aandacht voor o.a. dierwelzijn en gezondheid. We zetten een fonds op in nauwe samenwerking met het Nationaal Groenfonds en mogelijk Invest NL.

Daarnaast is het voorstel om te kunnen participeren in de ontwikkeling van innovatieve stalsystemen en daarvoor aan te sluiten bij bestaande instrumenten en organisaties.

Ondersteuningsnetwerk

Veehouders staan voor een belangrijke keuze: “Welke afslag neem ik op de spreekwoordelijke rotonde”. Het ondersteuningsnetwerk helpt bij het maken van de juiste keuze en de vervolgstappen. Alle veehouders kunnen daar terecht.

Het ondersteuningsnetwerk is een (lokaal/regionaal) team van mensen, met uiteenlopende expertise. In enkele gemeenten wordt al gewerkt met een dergelijke aanpak. De provincie bevordert dat die aanpak zich verbreedt tot alle relevante gemeenten. We zorgen er tijdelijk voor dat veehouders altijd terecht kunnen met hun vragen en we borgen dat ze adequaat worden geholpen of doorverwezen.

Uitgangspunt blijft dat de primaire verantwoordelijkheid ligt bij de veehouders en de betreffende gemeente.

Overige instrumenten

Om veehouders te begeleiden in hun keuze in een toekomstig verdienmodel voor hun bedrijf, of begeleiding bij het vinden van ander werk, hebben wij een aantal instrumenten ontwikkeld:

- Voucherprogramma; met een aantal specifieke vouchers, zijnde:
 - Intakegesprekken
 - Omschakelen
 - Vroegtijdig stoppen
- Natuurinclusieve landbouw. Veehouders die willen omschakelen naar duurzame en natuurinclusieve grondgebonden landbouw worden hierbij geholpen.
- Van werk naar werk. Veehouders die op zoek zijn naar een nieuw arbeidsperspectief binnen of buiten de landbouw worden binnen dit traject intensief begeleid.
- Collectieve sloop en asbestregeling.
- Stal eraf- zon erop.

Leeswijzer

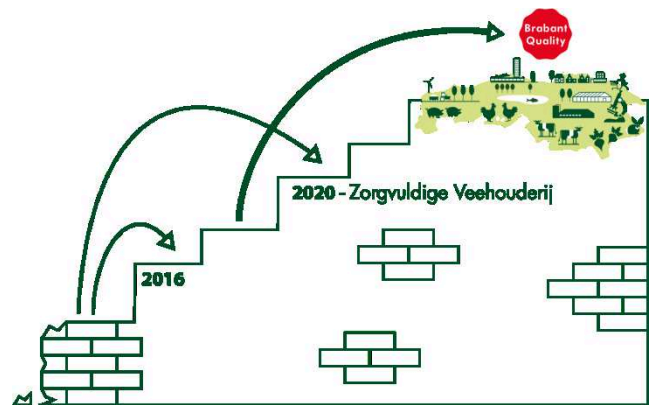
Hoofdstuk 1 gaat o.a. in op de aanleiding en de uitgangspunten van de ondersteunende maatregelen. In hoofdstuk 2 werken we de 4 hoofdsporen binnen de ondersteunende maatregelen uit. De instrumenten die ingezet worden vanuit het ondersteuningsnetwerk beschrijven we in hoofdstuk 3. Een indicatief overzicht van de kosten en de monitoring vindt u in hoofdstuk 4.

Hoofdstuk 1 Inleiding

1.1 Aanleiding en doel

Een sterke veehouderij en Brabant zijn al jarenlang onlosmakelijk met elkaar verbonden. Brabant heeft veel te danken aan haar veehouders, die wereldwijd de toon zetten over hoe je voedsel produceert. De provincie Noord Brabant ziet echter de noodzaak om een vernieuwings- en innovatieslag die de veehouderij doormaakt, ondersteunt door de UBA 2016-2020, te versnellen. Die versnelling is onder andere nodig omdat waardevolle natuurgebieden lijden onder de uitstoot van ammoniak. Zonder ingrijpen gaat de karakteristieke Brabantse natuur verloren. Daarnaast maken Brabanders zich zorgen om de effecten die de veehouderij heeft op hun gezondheid.

Om dit te realiseren richt het beleid van de provincie zich op een Brabantse veehouderij die zich ontwikkelt naar een maatschappelijk gewaardeerde, slimme, duurzame, renderende sector in harmonie met haar omgeving. Met die stip (Brabant Quality) op de horizon als leidraad hebben Provinciale Staten op 7 juli diverse besluiten genomen. Een goed pakket aan ondersteunende maatregelen speelde hierbij een belangrijke rol.

Bij de voorstellen van 7 juli waren die ondersteunende maatregelen op hoofdlijnen geduid. Deze notitie beschrijft het gehele pakket aan ondersteunende maatregelen.

Dit programma is tot stand gekomen op basis van een reeks gesprekken met onder meer innoverende veehouders, stallenbouwers, vertegenwoordigers uit de toeleverende en de verwerkende industrie, vertegenwoordigers uit de sector, adviseurs, gemeenten, ngo's, vertegenwoordigers van het rijk en de banken.

De besluitvorming over de financiën vindt in Provinciale Staten plaats op 10 november 2017 in het kader van de bespreking van de begroting 2018. Gedeputeerde Staten blijven ook na de vaststelling van het programma de samenwerking zoeken ten einde het pakket te versterken. In dit uitvoeringsprogramma zijn het amendement A1 en de Moties M2, M11, M19a en M20 van 7 juli 2017 meegenomen.

Met als resultaat een pakket van ondersteunende maatregelen bestaande uit een viertal hoofdsporen:

1. **Innovatieve stalsystemen:** Bevordert de ontwikkeling en introductie van innovatieve stalsystemen, die uitgaan van een 'bron'-aanpak.
2. **Bedrijfsgerichte ondersteuning:** Voor jonge ontwikkelende veehouders en oudere stoppende veehouders.
3. **Investeringsfonds:** Helpt veehouders de versnelde vernieuwing te financieren.
4. Een **ondersteuningsnetwerk**, brengt samen met veehouders het perspectief op hun toekomst in beeld en ondersteunt ze bij hun keuze.

De metaforische rotonde

De stip op de horizon is eerder gevisualiseerd met de metafoor van de rotonde.

Veehouders staan voor de keuze:

- Zich verder door te ontwikkelen als een veehouder die produceert op de wereldmarkt,
- dan wel op de Europese kwaliteitsmarkt,
- dan wel voor een niche-markt,
- dan wel het besluit te nemen om te stoppen als veehouder en verder te gaan als ondernemer in een andere branche, een werknemer of een gepensioneerde.

Het pakket ondersteunende maatregelen helpt bij het maken van die keuze (bijvoorbeeld via het ondersteuningsnetwerk) en bij het daadwerkelijk vormgeven van die keuze. Stalsystemen komen sneller en beter beschikbaar, veehouders worden ondersteund bij het investeren of begeleiden van werk naar werk.

Samenhang Veehouderij dossiers

1.2 Doelstelling

De doelstelling van de ondersteunende maatregelen is meerledig:

- Bijdragen aan de versnelling van de ontwikkeling en uitrol van nieuwe stalsystemen. Stalsystemen die uitgaan van bronscheiding en verwerking van mest en met een gezond stalklimaat.
- Veehouders ondersteunen om de extra en vervroegde investeringen te kunnen plegen binnen een rendabele bedrijfsvoering zodat zij zich ontwikkelen richting een hoog niveau van people, planet en profit. Dit is vooral relevant voor de bedrijven met een ongunstige verhouding tussen het eigen en vreemd vermogen.
- Stoppende en omschakelende veehouders ondersteunen in hun verandertraject als ondernemer, werknemer of gepensioneerde. Dat kan ook betekenen het omschakelen naar een meer ecologische (biologische) landbouw en natuurinclusief boeren.

Naast de primaire doelstelling van de ondersteunende maatregelen is het geformuleerde pakket zo gekozen dat het ook een bijdrage levert aan andere doelstellingen zoals het voorkomen van leegstand en daarmee het verminderen van verrommeling in het buitengebied, het verminderen van gelegenheden voor criminele activiteiten en het versnellen van energietransitie.

1.3 Doelgroep

De ondersteunende maatregelen richten zich op veehouders in Brabant. In onderstaande tabel is een overzicht gegeven van de hoofdsporen en de instrumenten in relatie tot voor wie de maatregel/instrument is bedoeld.

Hoofdsporen	Voor alle veehouders	Voor een specifieke groep veehouders	Uitzondering
Veehouders Amendement A1 Verordening Natuurbescherming			X
Innovatieve stalsystemen			
Plan van Aanpak nieuwe systemen	X		
First Movers regeling. De eerste 100 veehouders die investeren in een innovatief stalsysteem kunnen hier aanspraak op maken	X		
Bedrijfsgerichte ondersteuning Provinciale Jonge Veehouderijregeling Extra ondersteuning (POP3 aanvragen) Regeling onder aandacht brengen doelgroep Stalderen met stoppers		X	
Investeringsfonds Faciliteit die mogelijk maakt dat banken vreemd vermogen kunnen verstrekken. Bij onvoldoende eigen vermogen		X	
Ondersteuningsnetwerk Samenwerking bedrijfsleven-overheid. Alle veehouders kunnen hierbij terecht.	X		
Instrumenten			
Voucherprogramma			
Vouchers: intake gesprekken en omschakelen	X	X	
Vouchers: vroegtijdig stoppen		X	
Natuurinclusieve landbouw	X		
Van werk naar Werk		X	
Collectieve sloop en asbestsanering	X		
Stal eraf- zon erop	X		

1.4 Uitgangspunten ondersteunende maatregelen

Het Uitvoeringsprogramma is opgesteld aan de hand van de volgende uitgangspunten:

- De maatregelen ondersteunen de ontwikkelende veehouders in hun streven naar een duurzame en renderende bedrijfsvoering.
- De maatregelen dragen bij aan de versnelling van de ontwikkeling en uitrol van innovatieve stalsystemen en een meer ecologische bedrijfsvoering.
- De maatregelen ondersteunen stoppende en omschakelende veehouders bij hun vervolgstap. De ondersteuning vindt in eerste instantie plaats vanuit het ondersteuningsnetwerk en het provinciaal team.
- Bij de invulling ervan wordt maximaal de samenwerking met andere partijen gezocht. Dat betreft onder andere de sector zelf, gemeenten, het rijk, andere financiers en ontwikkelaars van stallen. Ieder vanuit hun eigen opgave, bevoegdheden en verantwoordelijkheden.
- Er is een evenwicht tussen de bijdrage die van de overheid verwacht mag worden en de eigen rol van de ondernemer.
- Elke veehouder voor wie de ondersteunende maatregel relevant en passend is, moet er ook gebruik van kunnen maken.
- Het pakket ondersteunende maatregelen is opgesteld voor veehouders die door de maatregelen extra worden geraakt. Daar waar instrumenten zonder meerkosten ten goede komen aan de gehele (voormalige) veehouderij en daarbij bovendien geen afbreuk wordt gedaan aan de doelstellingen, staan de instrumenten voor alle (voormalige) veehouders open.

1.5 Planning en doorkijk naar de toekomst

Onderstaand overzicht geeft een doorkijk van de 4 hoofdsporen (en het stalderingsloket) op korte en lange termijn.

Hoofdsporen	2e helft 2017	2018	2019	2020	verder
Stalsystemen					
Bedrijfsgerichte ondersteuning					
Investeringsfonds					
Ondersteuningsnetwerk					
Stalderingsloket					

Toelichting planning

- Het spoor om versneld te komen tot emissie arme, brongerichte stalsystemen is al gestart. Wij streven er naar om deze systemen voor 2020 beschikbaar te hebben, zodat ze per 2022 operationeel zijn.
- De bedrijfsgerichte ondersteuning van jonge en oudere veehouders heeft een looptijd van 2018 tot 2021.
- Het investeringsfonds transitie veehouderij Brabant heeft een looptijd van 10 jaar. De start is in de eerste helft van 2018. Dit is op tijd omdat de eerste, versnelde investeringen als gevolg van de extra maatregelen in 2020 plaatsvinden.
- Het ondersteuningsnetwerk start zo snel mogelijk na de besluitvorming. Op dit moment zijn er al enkele gemeenten die op deze wijze werken, waarbij de provincie al betrokken is. De provinciale bijdrage aan het ondersteuningsnetwerk loopt door tot en met 2021.
- Het stalderingsloket is in juli begonnen met een oriëntatie- en uitwerkingsfase. Per eind oktober zal het Stalderingsloket stalderingsbewijzen kunnen gaan verstrekken als in de vrije markt vraag en aanbod op juiste wijze bijeen zijn gebracht. Het streven is om eind november de inname en uitgifte van stalderingsmeters door het loket van start te laten gaan. Het loket is voor onbepaalde tijd open.

Hoofdstuk 2. Uitwerking vier hoofdsporen

2.1. Hoofdspoor 1: Bevorderen innovatieve stalsystemen

Inleiding

Naar verwachting zullen veel veehouders de neiging hebben om -binnen de huidige marktcontext en bij de voorliggende stikstofmaatregelen- te kiezen voor een end-of-pipe-oplossing (zoals luchtwassers). Dit mede op basis van zo laag mogelijke bouwkosten per dier. De voorkeur van de provincie Noord-Brabant gaat uit naar de ontwikkeling/toepassing van stalsystemen die uitgaan van een bronaanpak en streven naar nul-emissie van zowel ammoniak, geur en fijnstof. Hiermee verbeteren we ook het stalklimaat in de stallen, met een positief effect op de gezondheid van dieren en mensen in de stal. We willen ontwikkelende veehouders in een goede uitgangspositie brengen om natuurkwaliteit, woon- en leefkwaliteit én de gezondheid van mens en dier te verbeteren. Verder heeft een goed stalklimaat een positief effect op het rendement: in een gezond stalklimaat zijn de dieren gezonder, groeien beter en zijn er minder geneesmiddelen nodig.

Doelgroep

De doelgroepen binnen dit traject zijn:

- Ontwikkelaars van stalsystemen
- Innovatieve proefbedrijven

De innovatieve stalsystemen zijn uiteindelijk bedoeld voor veehouders die gaan investeren in emissiearme stallen.

Activiteiten

1. We formuleren voor de verschillende sectoren (varkens-, pluimvee-, rundvee-, kalveren en geitenhouderij) een roadmap innovatieve stalsystemen. We hebben hiertoe reeds een verkenning gedaan naar de spelers en technieken in het veld. Verschillende organisaties en bedrijven ondernemen al acties op dit gebied (Taskforce BZW, Agrofood Capital, diverse bedrijven, WUR, provincies Overijssel en Limburg). Daarnaast ligt er ook een aantal ontwerpen klaar. We zullen hier capaciteit op organiseren en in samenwerking met het bedrijfsleven, de onderzoeksinstituten, de andere provincies en het rijk de roadmap uitvoeren.

De Hoeve BV

De Hoeve BV heeft aangegeven in staat te zijn op basis van huidige ervaringen om voor einde 2019 voor alle diercategorieën in de varkenshouderij een stal ontwikkeld te hebben, inclusief het afronden van de meetgegevens ten behoeve van de vergunningverlening. Zowel voor nieuwbouw als verbouw. De provincie bereidt momenteel een samenwerking met de Hoeve BV voor zodat deze ontwikkeling met voldoende snelheid kan plaatsvinden. De kennis die wordt ontwikkeld is vrij beschikbaar.

Pieter Smits pluimveehouderij

Er loopt een gesprek met Pieter Smits voor een systeem in de pluimveehouderij. We ondersteunen hem om binnen de bedrijfsvoering te zoeken naar verschillende vernieuwende manieren om aanpassingen te doen of veranderingen door te voeren. Deze kennis kan daarna breed ingezet worden.

Kwatrijn

De Kwatrijnstal is een innovatieve en energieneutrale melkveestal, met een hoog dierenwelzijn, lage ammoniakemissie en een goede inpassing in het landschap. De stal heeft een vloer die urine en vaste mest gescheiden afvoert. Het stro uit de ligboxen wordt samen met de vaste mest uit de stal afgevoerd.

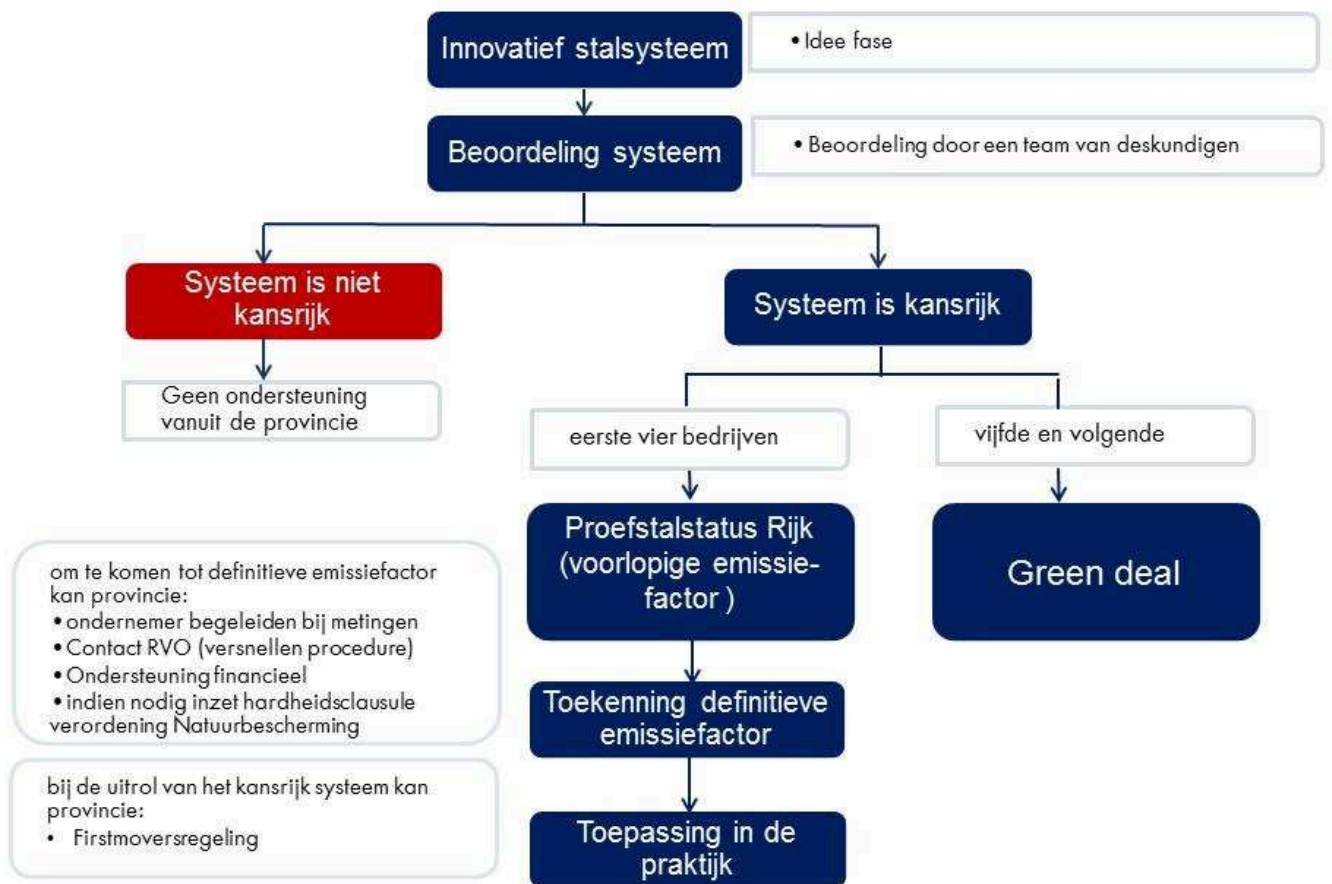
2. Het doel is om voor alle sectoren tijdig een show-case te hebben die laat zien dat de nieuwe stalsystemen een reëel alternatief zijn. Zowel nieuwbouw als verbouw. Daarbij is voor ons 'open innovatie' zoveel mogelijk het uitgangspunt. Via moderne en creatieve werkvormen zorgen dat de kennis zich snel ontwikkeld én met iedereen wordt gedeeld. Dan bouwen we een systeem waarbij de volgende innovator gebruik maakt van wat de vorige al heeft ontwikkeld. We willen daar zeker ook de jonge veehouders bij betrekken.

We hebben hierover eerste afspraken gemaakt met enkele andere provincies met veel intensieve veehouderij. We doen dat aanvullend op onze activiteiten binnen LandbouwInnovatieBrabant (LIB) en Translab. Ook ondersteunen we de inzet van digitalisering in stalsystemen. We zorgen dat we nieuwe stalsystemen ondersteunen met het inzetten van de hardheidsclausule van de Verordening natuurbescherming en bijvoorbeeld met het sluiten van Green Deals.

3. Als systemen praktijkrijp en formeel erkend zijn, ondersteunen we de zogenaamde 'First Movers' (eerste 100 bedrijven die de nieuwe systemen gaan toepassen) via een First-movers-regeling. Dit omdat veehouders doorgaans niet vanzelf kiezen voor systemen die flinke investeringen vergen terwijl het vertrouwen in deze systemen aan het begin van dit uitrol proces vaak nog onvoldoende is bij de meerderheid van de veehouders. Deze bedrijven worden verdeeld over de verschillende sectoren binnen de veehouderij.
4. We bevorderen met communicatie en kennisdeling de bekendheid van de nieuwe systemen.
5. Daarnaast zijn het laatste decennium voldoende perspectiefvolle concepten ontstaan en in ontwikkeling zoals biologische landbouw, [Beter Leven](#) en [Keten Duurzaam Varkensvlees](#) die we ondersteunen met [TransLAB](#).
6. We werken ook binnen het innovatieprogramma Agrofood aan innovaties voor stallen. Daarbij zullen we de cross-over Hightech-Agrofood gebruiken om stappen te zetten richting nieuwe ontwikkelingen, die als kennisintensieve systemen ook verkocht kunnen worden naar het buitenland. We denken daarbij ook aan een verdere implementatie van de digitalisering en robotisering, die zal leiden tot precisie veeteelt.
7. We starten een proef met potstallen. De potstal kan bijdragen aan het dierenwelzijn en levert stalmest op die aanzienlijk beter is voor de bodem dan drijfmest. Er zijn verschillende manieren waarop de potstal gebruikt kan worden, maar er is nog geen vergelijkend onderzoek gedaan naar wat de meest effectieve manier is voor het beperken van emissies, onder welke omstandigheden en voor welke diersoort. We stellen daarom voor om een proef te starten met een aantal boeren en bijvoorbeeld het Louis Bolk Instituut, waarbij verschillende diersoorten, omstandigheden en potstalmanagementmethoden worden uitgetest, gemeten en vergeleken op

stikstofemissies uit stal en mestaanwending. Daarnaast worden de gevolgen voor bodem- en (grond)waterkwaliteit bekeken.

De rol van de provincie in het traject ontwikkeling innovatieve stalsystemen is hieronder schematisch weergegeven. De contacten die gelegd zijn over innovatieve stalsystemen staan weergegeven in bijlage 1.

Resultaten

De inspanningen moeten er toe leiden dat in ieder geval voor de onderscheiden diercategorieën in de varkenshouderij, pluimveehouderij en rundveehouderij voor het einde van 2019 dergelijke stalsystemen beschikbaar zijn. Dat is –mede door de korte tijdspanne- een enorme klus. Voor de geitenhouderij zoeken we de afstemming met de toekomstvisie waar de sector momenteel zelf aan werkt.

Grote faseverschillen per sector

In de varkenshouderij is er de afgelopen jaren op bedrijfsniveau al geëxperimenteerd met combinaties van scheiding bij de bron (varkenstoiletten) en verwerking van dagverse mest op het bedrijf. In die sector kan er de komende jaren verder worden ontwikkeld en worden getest en gemeten om te bezien wat de prestaties van deze stallen zijn. Hier is het belang tevens het grootst omdat om te kunnen voldoen aan de nieuwe eisen in deze sector de investeringen naar verwachting het grootst zullen zijn.

In de pluimveehouderij is er weinig noodzaak om extra in te zetten op ammoniakemissie, maar is vooral fijnstof een aandachtspunt, zeker in de legkippen. Het Rijk heeft hiervoor een onderzoeksprogramma. Er zijn systemen voorhanden, maar die worden nog niet op grote schaal toegepast.

Voor de melkveehouderij geldt dat er verschillende systemen voorhanden zijn. Inzetten op voermaatregelen wordt ontwikkeld. Tegelijkertijd is er in de melkveehouderij recenter op veel grotere schaal geïnvesteerd in nieuwe huisvesting en zal de investeringsbehoefte op korte termijn minder groot zijn, waardoor er meer tijd resteert om te kunnen ontwikkelen. Aandachtspunt zijn de jongveestallen.

In de geitenhouderij zijn nog geen ontwikkelingen van nieuwe stalsystemen. Wel liggen er kansen in om aan te haken bij Kwaliteit en nieuwe ontwerpen van stallen.

2.2. Hoofdspoor 2: Bedrijfsgerichte ondersteuning

2.2.1 Jonge veehouders

Inleiding

Jonge veehouders die recent een agrarisch bedrijf hebben overgenomen of gaan overnemen hebben naast de hoge financieringslasten voor de overname nu mogelijk te maken met extra financieringslasten om te voldoen aan de nieuwe eisen. Hierdoor is het voor deze groep lastiger om grote investeringen te realiseren voor verduurzaming van hun bedrijf, zoals voor verlaging van ammoniakemissie.

Doelgroep

Doelgroep betreft jonge veehouders (veehouders tot en met 40 jaar).

Activiteiten

De activiteiten voor de jonge veehouders zijn:

1. Provinciale Jonge Veehouderijregeling
2. Meer veehouderijmaatregelen in de landelijke jonge landbouwersregeling
3. Communicatietraject en begeleiding aanvragen POP3-maatregelen

Ad1: Provinciale Jonge Veehouderijregeling

Het doel is om 50 jonge veehouders (tot en met 40 jaar) te helpen om de extra (vervroegde) investeringen bij o.a. innovatieve stalsystemen te realiseren die nodig zijn om tijdig aan de ammoniakemissie-eisen te voldoen. Andere landbouwsectoren komen niet voor deze subsidie in aanmerking.

De provinciale Jonge Veehouderijregeling wordt gekoppeld aan de POP3-regeling voor jonge landbouwers, qua:

- Openstellingsperiode.
- Subsidiepercentage (30%).
- Gebruik van een investeringslijst waaruit aanvragers meerdere maatregelen kunnen kiezen, maar dan met alleen onderwerpen die specifiek zijn gericht op emissieverlaging veehouderij.
- Inrichting van de regeling: De regeling wordt zo ingericht dat deze aanvullend is op de jonge landbouwersregeling POP3 (JOLA). Aanvragers kunnen in sommige gevallen van beide regelingen gebruik maken en via hetzelfde loket (Stimulus). Subsidievoorwaarden zoals m.b.t. levensvatbaarheid van de bedrijven, opleidingsniveau van de jonge landbouwer en overleggen van een bedrijfsplan.

Voor een groter doelbereik worden nadere eisen gesteld in de subsidievoorwaarden en rangschikkingscriteria :

- a) Bij overtekening (voldoende animo) geven we voorrang aan de meest innovatieve projectplannen met focus op (innovatieve) brongerichte maatregelen.
- b) Over de bedrijfsvoering en het bedrijfsplan: de noodzaak van de subsidie, minimale BZV-score/deelname aan een duurzaamheidskeurmerk/nieuwe verdienmodellen.
- c) Met betrekking tot de doelgroep: bijvoorbeeld in het geval van een maatschap, het minimale aandeel van de jonge landbouwers erin (>50%) en de periode dat deze met dit aandeel erin zit (<4 jaar).

Ad2: Meer veehouderijmaatregelen op de lijst

De huidige jonge landbouwersregeling POP3 is bedoeld voor ondernemers tot en met 40 jaar uit alle agrarische sectoren. De regeling kent jaarlijkse openstellingen op 1 december met een budget van 560.000 euro per jaar tot en met 2020. De financiële bijdrage is maximaal 20.000 euro voor fysieke investeringen die op een landelijk vastgestelde lijst staan. Daarin staan ook investeringen voor de veehouderij en investeringen die bijdragen aan emissieverlaging. De openstelling in 2017 zal al meer veehouderijmaatregelen kennen. We zullen ons blijven inzetten –samen met andere provincies- om voor de openstellingen vanaf 2018 nog meer veehouderijmaatregelen op de landelijke lijst te krijgen.

Ad 3: Communicatietraject en begeleiding aanvragen POP3

Binnen het POP3-programma zijn nog twee andere regelingen betekenisvol voor jonge landbouwers (geen onderscheid in leeftijden). Door de openstellingen van de beide regelingen proactief onder de aandacht te brengen bij de jonge veehouders en jonge veehouders te begeleiden bij het opstellen van de aanvragen zal leiden tot extra steunaanvragen en vervolgens steun aan deze groep. Het betreft de POP3-openstellingen voor:

- Fysieke investeringen landbouwbedrijven (4,48 mln.). Focus op brongerichte stalmaatregelen.
- Kennisoverdracht (4,18 mln.). Dit draait om een groot communicatieproject voor jonge landbouwers om hen 3 jaar te begeleiden om de juiste keuzes te maken hun bedrijf toekomstbestendig te maken.

Voor het begeleiden van de aanvragen wordt extra capaciteit ingezet.

Buiten POP3 zullen we via andere provinciale instrumenten, zoals LIB, LIC, FoodUP, extra aandacht geven aan jonge veehouders.

Het effect van deze inspanningen wordt intensief gemonitord en op basis hiervan besluiten we of extra inspanningen voor deze doelgroep blijvend nodig zijn.

Resultaten

- 50 jonge landbouwers worden geholpen door de Jonge Veehouderijregeling
- Extra veehouderijmaatregelen op de maatregellijst van de jonge landbouwersregeling
- Het streven is om de helft van de beschikbare middelen van de regelingen Fysieke investeringen landbouwbedrijven en Kennisoverdracht aan projecten binnen POP3 met jonge veehouders te besteden.

2.2.2. Oudere Veehouders

Inleiding

Ook oudere veehouders verdienen extra aandacht. Deze veehouders zullen meer moeite hebben om een betaalde baan buitenshuis te vinden. De arbeidsmarkt is tegelijkertijd al lange tijd niet zo goed geweest als op dit moment. Een alternatief voor een baan buitenshuis is het ontwikkelen van andere economische activiteiten op het eigen bedrijf. Dit kan in de vorm van het leveren van zonne-energie, het herbestemmen van de locatie, mogelijk gevolgd door verkoop, vaak in combinatie met sloop- en asbestsanering.

We gaan ook bij deze groep uit van een benadering die gericht is op ontwikkeling en het creëren van waarde en het vinden van een nieuw perspectief, maar beseffen dat er extra inspanningen nodig zijn voor deze groep.

Doelgroep

Doelgroep betreft de oudere veehouders.

Activiteiten

Het pakket ondersteunende maatregelen voor de oudere veehouders betreft de volgende maatregelen:

- een ondersteuningsnetwerk voor de eerste gesprekken over de te maken keuzes. Hiermee zorgen we voor een laagdrempelige manier voor contact en voorkomen we mogelijk dat de stoppende veehouder in een sociaal isolement terecht komt;
- een voucherregeling die de stoppende veehouder helpt om een nieuw perspectief te ontwikkelen;
- een van werk naar werk regeling die de veehouder helpt aan een nieuwe baan en daarmee nieuw inkomen en een nieuw sociaal netwerk;
- ondersteuning bij sloop en asbestsanering;
- 'stal eraf zon erop', waarmee we leegstand en criminaliteit voorkomen en we een bescheiden nieuwe inkomstenbron creëren, zonder dat dit de gestopte veehouder wezenlijk tijd en geld kost.
- staldering, waardoor hokdierbedrijven bij sloop of herbestemming een vergoeding krijgen voor de stallen.

De bovengenoemde instrumenten zijn in hoofdstuk 3 verder beschreven.

Stalderen met stoppers

Bij de prioritering van aanvragen kan bijvoorbeeld voorrang worden geboden aan bedrijven in gebieden met beperkingen veehouderij, Ook kan rekening worden gehouden met een spreiding over de stalderingsgebieden.

Naast bovengenoemde punten, stellen wij een regeling 'staldering met stoppers' voor. Het gaat hierbij om stoppende boeren op leeftijd, die genoodzaakt eerder moeten stoppen door de nieuw afgekondigde maatregelen. Het bedrijf is de afgelopen drie jaar actief geweest. Ze hebben telkens geïnvesteerd in hun bedrijf om aan de gestelde eisen te kunnen voldoen, en wilden dat in de toekomst ook nog doen. Ze houden vee als hoofdkomstbron, en zijn staan persoonlijk garant voor hun bedrijfsfinanciering. Deelnemers aan de stoppersregeling onder het Actieplan Ammoniak en locaties die feitelijk niet voldoen aan Besluit emissiearme huisvesting worden van de regeling uitgesloten. Onze inzet is gericht op de boer en zijn gezin. We blijven weg uit situaties waar alleen de bank en de fiscus voordeel bij hebben.

Hiermee maken wij het aantrekkelijk voor stoppende veehouders om hun vierkante meters te verkopen aan het stalderingsloket. Het stalderingsloket kan daarmee de vergoeding per vierkante meter relatief laag laten zijn, zodat aan de uitbreidende veehouder een stalderingsmeter voor een relatief laag bedrag kan worden verstrekt. Ons streven is de stalderingsmeters zo vooral ten goede te laten komen aan veehouders die volgens een dierenwelzijnsconcepten werken en daarmee een bijdrage leveren aan de versnelling in de transitie veehouderij.

In deze regeling zullen we vooral een verbinding leggen met het voorkomen van verdere leegstand. Gekoppeld aan het Stalderingsloket wordt een extra vergoeding geboden voor stalderingsmeters. Bij de prioritering van aanvragen kan bijvoorbeeld voorrang worden geboden aan bedrijven in gebieden met beperkingen veehouderij omdat hier de mogelijkheden van herontwikkeling van de locatie kleiner zijn en de maatschappelijke meerwaarde het grootst is. Ook kan rekening worden gehouden met een spreiding over de stalderingsgebieden.

Effecten

- De oudere veehouders worden ondersteund bij het vinden van een nieuw perspectief.
- Er worden extra m2 stallen gesloopt.
- Er komen relatief goedkope stalderingsmeters beschikbaar voor bijvoorbeeld dierenwelzijnsconcepten.
- Er is minder verrommeling van het buitengebied en daardoor minder risico op criminele activiteiten in leegstaande stallen en minder risico op bedreiging van veehouders door criminelen.

Fiscale gevolgen bij beëindiging van een onderneming

Stakingswinst

Als een ondernemer (een deel van) zijn onderneming staakt, wordt de stakingswinst berekend. Stakingswinst is het verschil tussen de boekwaarde van de onderneming en de werkelijke waarde op het moment van overdracht of bedrijfsbeëindiging. De stakingswinst maakt deel uit van het inkomen in het jaar van staking. Over de stakingswinst moet inkomstenbelasting betaald worden. Dit kan een fors bedrag zijn.

Belastingheffing over stakingswinst kan betekenen dat men niet kan blijven wonen

Er zijn bedrijven met een lage balanswaarde. Ze hebben veel afgeschreven, maar beperkt afgelost of gereserveerd. De te berekenen verkoopwaarde als gevolg van de conjuncturele waardeveranderingen in sommige gevallen aanzienlijk: dit leidt op het moment van bedrijfsbeëindiging tot afrekenen met de fiscus. Als de ondernemer (en zijn gezin) wil blijven wonen: een probleem. Veel ondernemers willen na bedrijfsbeëindiging nog 10 – 15 jaar blijven wonen.

Een aantal ondernemers zouden gebaat zijn bij afspraken met de fiscus waarbij over de stakingswinst pas op een later moment hoeft te worden afgerekend, nl. bij de daadwerkelijk verkoop van het vastgoed. Op het moment van verkoop komen de middelen pas vrij om af te rekenen met de fiscus. Nu lossen boeren het soms op door nog een tijd lang op een laag pitje een agrarische activiteit aan te houden zodat het bedrijf door de fiscus niet volledig als beëindigd wordt beschouwd en de bedrijfsgebouwen en grond op de balans blijven staan.

De provincie zal met andere overheden bepleiten om de belastingheffing over de stakingswinst onder voorwaarden zonder belastingrente 10 jaar uit te stellen, dan wel het stakingsmoment op te schorten tot dat de locatie aan derden wordt verkocht c.q. verhuurd. Daarbij geldt voor de provincie de voorwaarde dat overtollige bedrijfsgebouwen worden gesloopt en asbest wordt gesaneerd binnen een bepaalde tijd.

Slopen en de fiscus

Slopen en de fiscus: de fiscus ziet het slopen als de laatste ondernemingshandeling. De sloopkosten zijn in beginsel nog aftrekbaar als er nog sprake is van een bedrijf. Als het bedrijf beëindigd is, dus niet meer.

Zoals voor de start van een bedrijf een financieel plan noodzakelijk is, is dat voor het beëindigen ook. In de praktijk wordt hier weinig aandacht aan besteed en wordt dit vraagstuk door de ondernemer voor zich uit geschoven. De bank is doorgaans niet bereid de sloop te financieren, omdat na de bedrijfsbeëindiging er geen of te weinig inkomsten zijn om aan de verplichtingen te kunnen voldoen. De ondernemer schakelt zijn adviseur minimaal in omdat het advies geld kost waarvoor de financiële middelen op dat moment ontbreken.

De provincie zal er voor zorg dragen dat bij de ondersteuningsnetwerken de basale fiscale en financiële kennis aanwezig is, dan wel dat er kan worden doorverwezen naar specialisten om met de ondernemer een plan op te stellen hoe het bedrijf te beëindigen en de overtollige bedrijfsgebouwen te saneren.

Stakingswinst en de mogelijkheden voor herinvesteringsreserves

Normaal gesproken moet bij verkoop de belastingheffing over de boekwinst worden voldaan. De fiscus accepteert een periode van 3 jaar na het jaar van verkoop om via een herinvesteringsreserve op een andere plek eenzelfde bedrijf te kunnen opbouwen. In dat geval mag er geen sprake zijn van een bedrijfsbeëindiging. De onderneming loopt dan normaal door. Indien er sprake is van een bedrijfsbeëindiging dan geldt een termijn van 12 maanden. Bij een staking van de onderneming kan de behaalde boekwinst worden doorgeschoven via te conserveren inkomen naar een andere onderneming. Voor de toepassing van de herinvesteringsreserve moet wel worden geherinvesteerd in gebouwen met eenzelfde economische functie. In dit geval is het vertrekpunt dat men stopt als veehouder en mogelijk verder wil als ondernemer in een andere sector. Gebouwen krijgen dus altijd een andere functie na vervanging. Waarmee de oplossing voor het vraagstuk vaak niet bereikbaar is.

Uitzondering in geval van overheidsingrijpen

De wetgever heeft op dit punt bepaald dat als er sprake is van het beëindigen van een bedrijf door overheidsingrijpen er sprake is van ruimere herinvesteringsbepalingen. In dat geval zijn er ruimere mogelijkheden om de winst af te boeken op de nieuwe locatie. Zo kan de boekwinst op gebouwen uit het oude bedrijf naar keuze worden afgeboekt op andere bedrijfsgebouwen zonder de eis dat deze een zelfde economische functie moeten hebben. De boekwinsten op gronden kunnen in dat geval worden afgeboekt op herinvesteringen in gronden en gebouwen. Vervreemden naar aanleiding van overheidsingrijpen maakt het omschakelen eenvoudiger. Tot en met 2007 was overheidsingrijpen beperkt van toepassing. Overheidsingrijpen speelde alleen bij verkoop wegens (dreigende) onteigening en aangewezen herstructureringsmaatregelen. Vanaf 1 januari 2008 is die regeling ruimer. Wanneer een overheidsbesluit op het gebied van ruimtelijke ordening, natuur of milieu, de ondernemer belangrijk beperkt om op een locatie het bedrijf voort te zetten of uit te breiden, dan kan dit in een algemene maatregel van bestuur aangewezen gevallen gelijk worden gesteld aan overheidsingrijpen.

De provincie zal in overleg treden met fiscaal specialisten op welke wijze hiervan gebruik gemaakt kan worden en hoe kan worden bewerkstelligd dat een herinvesteringsreserve ook naar een andere sector kan worden doorgeschoven.

2.3. Hoofdspoor 3: Investeringsfonds transitie veehouderij Brabant

Inleiding

Doordat veehouders bepaalde investeringen eerder moeten doen dan ingepland, wordt voor sommige veehouders het huidige investeringsritme doorbroken. Banken geven aan dat financiering dan soms lastig is, omdat bedrijven onvoldoende tijd hebben gehad om eigen vermogen op te bouwen. En de eisen van de AFM aan de banken ten aanzien van eigen vermogen zijn dwingend. Veehouderijen kunnen dan in hun investeringscapaciteit beperkt zijn, doordat de verhouding eigen vermogen / vreemd vermogen grenzen heeft bereikt. Dit is te kenschetsen als een vorm van marktfalen. Voornemen is leningen te verstrekken aan veehouderij bedrijven met toekomstperspectief, om hen in staat te stellen om het benodigde overige vreemd vermogen aan te trekken voor de extra benodigde investeringen in het kader van de transitie.

Daarnaast zijn veel innovatieve stalsystemen nog onvoldoende productierijp: emissiereductie en rendementsverbetering zijn nog onvoldoende uitgekristalliseerd, er moet nog getest en gevalideerd worden. Gewenste innovatie investeringen vergen voor een deel risicokapitaal voor experimentele ontwikkeling en validatie. Net als bij andere economische sectoren treedt hier een zogeheten Valley of Death op: een investeringsperiode met onzekere terugverdientijden waarin banken zeer terughoudend zijn met kapitaalverstrekking.

Doelgroep

Het investeringsfonds richt zich op:

- Pijler 1: Ontwikkende veehouders die door de besluitvorming nieuwe investeringen moeten doen in hun stalsysteem en zich geconfronteerd zien met een tekort aan eigen vermogen.
- Pijler 2: Ontwikkelaars van nieuwe stalsystemen.

Activiteiten

Het voorstel is een fonds in te richten in nauwe samenwerking met het Nationaal Groenfonds en mogelijk Invest NL. Zo kunnen we met een achtergestelde lening het eigen vermogen van veehouders versterken (achtergesteld kapitaal telt voor de bank mee als eigen vermogen). Dat betekent niet dat een fonds vrijuit achtergestelde leningen moet verstrekken, maar als financiële marktpartijen en de betrokken veehouders ook voor eigen rekening en risico investeren, kan een achtergestelde lening genoeg zijn om de drempel over te komen. Uiteraard moet er altijd sprake zijn van een renderend bedrijf. Het investeringsfonds krijgt in de basis 2 pijlers.

Pijler 1: Individuele veehouders

De eerste pijler richt zich op individuele veehouders. Het marktfalen zit daarbij in het feit dat banken niet kunnen (en vaak ook niet mogen) financieren vanwege het gebrek aan eigen vermogen. Doel is 100 veehouders te helpen, zoals jonge boeren en veehouders die net al geïnvesteerd hadden. Dit kunnen end-of-pipe-oplossingen zijn. Indien beschikbaar voor die sector gaat de voorkeur uit naar stallen met innovatieve maatregelen bij de bron zoals mestscheiding en verwerking van dagverse mest.

Honderd achtergestelde leningen (gemiddeld 20%, onder marktconforme condities) kunnen als katalysator voor transitie fungeren. Een achtergestelde lening is een lening waarbij de schuldeiser in het geval van faillissement van de schuldenaar wordt achtergesteld ten opzichte van concurrenten (gewone) schuldeisers. De achtergestelde lening heeft slechts voorrang ten opzichte van de aandeelhouders, vennoten of inbrengers. Als gevolg van het hogere risico dat de schuldeiser bij achtergesteldheid loopt, wordt doorgaans een hogere rente gehanteerd. Door financiers wordt een achtergestelde lening tot het eigen vermogen gerekend. Brabant, veehouderijen en banken hebben eerder succesvol een fonds met achtergestelde leningen ingezet bij de zogeheten Verplaatsing Intensieve Veehouderij (VIV) regeling uit 2007. Op veehouderijniveau kan naar verwachting een robuust en relatief eenvoudig systeem van achtergestelde leningen een significante impuls bieden voor veehouderijen en daarmee de transitie versnellen. Het idee is om de structuur van het achtergestelde leningen fonds eenvoudig op te stellen en zowel de indieners als de fondsmanager niet onnodig te belasten met specifieke analyses en maatwerk per investering.

Pijler 2: Innovatieve technologieën (ontwikkelaars innovatieve stalsystemen)

De tweede pijler richt zich niet op de veehouders, maar op de ontwikkelaars van nieuwe innovatieve stalsystemen (eventueel in combinatie met veehouderijen). In de kern is dit vergelijkbaar met de innovatiestimulering bij andere sectoren. Dit deel van het fonds richt zich vooral op het 'proof-of-concept' maken van 5 á 10 innovaties. Daarbij passen revolverende instrumenten als equity (aandelen) of converteerbare leningen.

Er zijn al uiteenlopende stalsystemen in ontwikkeling en bij grote bedrijven wordt al stevig en succesvol geïnvesteerd in innovatie. Kleine en nieuwe innovatieve bedrijven zien ook veel kansen maar zitten vaak in een zogeheten financiële *Valley of Death*. Deze bedrijven hebben behoefte aan risicokapitaal om innovaties marktrijp te maken. Er is wel uiteenlopend overheidsinstrumentarium beschikbaar (subsidies en revolverend), toch is een extra impuls gewenst. Bestaande instrumenten bijvoorbeeld bij RVO kunnen mogelijk slimmer gericht en additioneel gefinancierd worden. De boodschap uit het veld is nadrukkelijk om niet opnieuw een ingewikkeld tijdelijk fonds op te tuigen, maar waar mogelijk aan te sluiten bij bestaande instrumenten en netwerken. En dat is ook mogelijk via een combinatie van subsidies en revolverende inzet. Voor zover het subsidies betreft, wordt verwezen naar hoofdspoor 1.

Betrokkenheid marktpartijen

Nationaal Groenfonds wil meedoen in een fonds en ook Invest-NL heeft interesse. Het Nationaal Groenfonds heeft aangegeven als fondsbeheerder te willen optreden.

Omvang

We hebben met een uitgebreid rekenmodel een inschatting gemaakt van het totale investeringsvolume tot 2022 en tot 2042. Daarbij zijn ook de effecten van staldering en stoppers meegenomen. Het benodigde extra financieringsvolume uit de versnellingsopgave bedraagt circa € 400 miljoen tot en met 2042. Een groot deel van dit bedrag zal marktconform gefinancierd worden na de introductie van innovaties en rendementsverbeteringen. Tot en met 2022 zal er naar verwachting € 100 miljoen geïnvesteerd moeten worden in de veehouderij in Brabant. Dit betreft dus de 'meerkosten' gerelateerd aan de versnelling van de transitie. Met gemiddeld 20% achtergestelde leningen is een fondsvolume van 20 mln nodig, waarvan Nationaal Groenfonds de helft kan bijdragen.

Implementatie volgt na toewijzing van het provinciale budget in november, met start van het fonds in de eerste helft van 2018.

Effecten

- Ontwikkende veehouders zijn in staat om vreemd vermogen aan te trekken en te investeren.
- Ontwikkelaars van nieuwe stalsystemen worden ondersteund met risicodragend kapitaal.

2.4. Hoofdspoor 4: Ondersteuningsnetwerk

Inleiding

Veehouders staan voor een belangrijke keuze “welke afslag neem ik op de metaforische rotonde”. Het ondersteuningsnetwerk staat veehouders bij in het maken van de juiste keuze en de te nemen vervolgstappen en heeft dus een belangrijke rol in de transitie van de veehouderij.

Het ondersteuningsnetwerk is een (lokaal of regionaal) team van mensen, met uiteenlopende expertise. Er zijn vier pilots gestart met een dergelijke aanpak (Bernheze, Reusel-De Mierden, Someren en Cranendonck). Er is geen blauwdruk voor de aanpak. Belangrijke uitgangspunten voor een ondersteuningsnetwerk zijn:

- De veehouder blijft zelf verantwoordelijk voor de te ondernemen stappen en de te maken keuze(s).
- Het is een lokaal/regionaal netwerk van personen met uiteenlopende expertise (bedrijfsleven, bank, kennisinstellingen, overheid).
- De gemeente is de 1^e verantwoordelijke overheid om het gewenste ondersteuningsnetwerk te organiseren op gemeentelijk dan wel regionaal niveau.
- De provincie werkt actief mee aan de vormgeving en ontwikkeling van een ondersteuningsnetwerk binnen de gemeenten die voorop lopen bij deze aanpak en ondersteunt bij het delen van opgedane ervaringen.
- De provincie participeert in de netwerken.
- De mensen in het ondersteuningsnetwerk zijn in staat om veehouders te verbinden met bestaande en nieuw te ontwikkelen instrumenten.

Om slagvaardig te handelen wordt binnen de provincie een team geformeerd dat de opdracht krijgt om partijen te ondersteunen bij het opzetten van een ondersteuningsnetwerk. Daar waar nog geen (regionaal of) lokaal netwerk is gevormd is dit team tijdelijk het eerste aanspreekpunt voor de veehouders (verwijzing naar instrumenten en programma's). Op deze wijze wordt gewaarborgd dat vanaf 2018 er overal sprake is van een ondersteuningsnetwerk dat voor elke veehouder toegankelijk is. Uitgangspunt blijft dat de primaire verantwoordelijkheid bij de veehouders en de betreffende gemeente ligt.

Doel ondersteuningsnetwerk

Het ondersteuningsnetwerk heeft als doel veehouders te coachen, stimuleren en ondersteunen om een toekomstgerichte keuze te maken en daarmee de transitie te versnellen.

Doelgroep

Alle veehouders die op de spreekwoordelijke rotonde voor de keuze staan om een afslag te nemen en behoefte hebben aan ondersteuning bij die keuze.

Werkwijze ondersteuningsnetwerk

De opzet en werkwijze van een ondersteuningsnetwerk is maatwerk. Dit kan dus per gemeenten en per netwerk verschillend zijn. Het ondersteuningsnetwerk biedt de mogelijkheid voor een gesprek met de veehouder en zijn gezin. Omdat het gaat over persoonlijke en belangrijke zaken voor het gezin en toekomstplannen voor het bedrijf is van belang dat de gesprekspartner voor de veehouder de juiste competenties heeft. Het gaat hier om een ondernemerscoach.

Het ondersteuningsnetwerk heeft de juiste expertise of de contacten om die expertise aan te spreken om een veehouder te ondersteunen bij concrete vervolgstappen. Het ondersteuningsnetwerk heeft zicht op de beschikbare instrumenten die een veehouder ondersteunen bij zijn of haar keuze. Gemeenten en provincie participeren in het netwerk en werken samen om een effectieve bijdrage vanuit de overheid te garanderen. In onderstaande figuur is een schematische weergave gegeven van de verschillende stappen die een belangrijke rol spelen in een optimaal functionerend ondersteuningsnetwerk.

Provinciale inzet

De provinciale medewerkers die participeren in de ondersteuningsnetwerken zorgen voor een goede verbinding tussen enerzijds ondernemers, externe partijen, gemeenten en anderzijds de provinciale organisatie, bestuur en instrumenten. Met een dergelijke rol is de afgelopen jaren ervaring opgedaan binnen het urgentieteam veehouderij. Gezien het belang van een intensieve verbinding tussen intern en extern bij de uitvoering van de ondersteunende maatregelen, en de benodigde vertrouwensrelatie die daarvoor nodig is, wordt onderstaande rol door de provincie ingevuld.

Rol bij de opbouw van de netwerken

- Ondersteunen van de vorming/opbouw van ondersteuningsnetwerken op lokaal niveau met bijzondere aandacht voor de 4 pilotgemeenten die voorop lopen.
- Intensieve samenwerking met die 4 gemeenten, zijnde Bernheze, Reusel-De Mierden, Someren en Cranendonck.
- Directe terugkoppeling met management en bestuur over ervaringen.
- Samen met de vier gemeenten die voorop lopen actief delen van ervaringen met andere gemeenten en een adviesrol.

Rol binnen ondersteuningsnetwerken

- Provinciaal aanspreekpunt voor lokale ondersteuningsnetwerken.
- Op basis van de vragen en plannen van ondernemers en de link leggen met het provinciale beleid en de ambities.
- Samenwerken met gemeenten om zo een efficiënte rol vanuit overheden in het netwerk te spelen.
- Gestelde beleidsdoelen koppelen aan de ondersteuningsinstrumenten (vergt een mate van flexibiliteit).
- Adviseur voor de beheerders/uitvoerders van de instrumenten.
- Verbinden interne programma's en kennis met de ondersteuningsnetwerken.

Rol in provinciaalondersteuningsteam

- Formeren van een provinciaal ondersteuningsteam dat gemeenten/regio's ondersteunt bij het opzetten van ondersteuningsnetwerken. In het team participeren meerdere partijen.
- Coördinator binnen het team.
- Tijdelijk aanspreekpunt (loket) voor ondernemers in die gemeenten waar het lokale ondersteuningsnetwerk nog niet of onvoldoende functioneert.
- Organiseren/bijwonen van collectieve bijeenkomsten van gemeenten en agrariërs om informatie te geven over de ondersteunende maatregelen.
- Omdat binnen een ondersteuningsnetwerk veel 1 op 1 contacten worden gelegd met ondernemers worden ook verbindingen gemaakt met instrumenten uit andere beleidsvelden die ondersteunend kunnen zijn voor de keuze van de ondernemer en bijdragen aan de realisatie van beleidsdoelen. Daarnaast wordt gebruik gemaakt van het implementatieteam.

Resultaten

- Ondersteuningsnetwerken op lokaal niveau.
- Eén aanspreekpunt voor agrarische ondernemers op provinciaal niveau.
- Samenwerking tussen gemeenten en provincie gericht op ondersteuning van ondernemers.

Effecten

- Versnelde keuze/versnelling transitie.
- Draagt bij aan het vertrouwen in de overheid.
- Samenwerking tussen partners zorgt voor efficiënte werkwijze.
- Samenwerking tussen partners maakt het mogelijk om snel ervaringen te delen.

Hoofdstuk 3. Instrumenten Ondersteunende Maatregelen

Dit hoofdstuk beschrijft een aantal instrumenten dat bijdraagt aan de ondersteuning van veehouders. De instrumenten worden ingezet vanuit het ondersteuningsnetwerk. Daarnaast kan een veehouder ook rechtstreeks een beroep doen op de beschikbare instrumenten.

De instrumenten zijn:

1. Voucherprogramma .
2. Omschakeling naar natuurinclusieve landbouw.
3. Van werk naar werk.
4. Collectieve sloop- en asbestsanering.
5. Stal eraf-zon erop.

3.1 Voucher programma

Om veehouders te ondersteunen in het maken van de juiste keuze stoppen of omschakelen kan de veehouder gebruik maken van een voucher. Met deze voucher kan de veehouder onder begeleiding van een deskundige zijn hulpvraag nader uitwerken en omzetten naar een concreet plan voor de toekomst. Het voucherprogramma heeft als doel: veehouders te ondersteunen en te begeleiden in de te nemen vervolgstappen.

Doelgroep voucher programma

Het voucherprogramma is bedoeld voor veehouders die gaan stoppen met hun huidige bedrijfsactiviteit en willen omschakelen naar een andere bedrijfsactiviteit. Daarnaast wordt er een specifieke voucher ontwikkeld voor veehouders die vroegtijdig gaan stoppen met hun bedrijfsvoering (groep 60+). De veehouders waarvan de stallen niet voldoen aan het besluit Huisvesting kunnen geen gebruik maken van het Voucherprogramma.

Opzet voucher programma

Het voucherprogramma bestaat uit een set van gescheiden vouchers waar de veehouder al dan niet gebruik van kan maken. Deze zijn:

1. Voucher intake gesprekken.
2. Voucher omschakelen.
3. Voucher vroegtijdig stoppen.

Ad 1: Voucher: Intake gesprekken (1 op 1 gesprekken)

De eerste voucher waar alle veehouders gebruik van maken is de voucher intake gesprek. Dit is een gesprek met de veehouder en zijn gezin en heeft als doel: gezamenlijk het 'nieuwe perspectief' formuleren en vaststellen welk pad nodig is om daar te komen. Het gesprek wordt gevoerd door een ondernemerscoach. Het is van belang dat de coach affiniteit heeft met de agrarische sector en zich in kan leven in de gezinssituatie. Vanuit verschillende organisaties kunnen coaches worden ingezet. Bij de opzet van de pool van ondernemerscoaches wordt gebruik gemaakt van ervaringen die zijn op gedaan binnen het programma Leegstand en het ondersteuningsnetwerk. Het aantal stoppende veehouders dat extra stopt als gevolg van de maatregelen wordt geschat op ongeveer 500 veehouders. We gaan dan ook uit van het voeren van 500 intake-gesprekken.

Ad 2: Omschakelen naar een nieuwe bedrijfsactiviteit

De begeleiding en ondersteuning bestaat uit een drietal fasen:

1. Verdiepingsgesprek.
2. Verkenning en analyse .
3. Nadere uitwerking nieuwe plannen.

Als uit het intakegesprek blijkt dat de veehouder wil omschakelen vindt er onder begeleiding van een adviseur een verdiepingsgesprek plaats. Omschakelen naar een andere bedrijfsactiviteit vergt een bepaalde competentie. De nieuwe bedrijfstak moet passen bij de vaardigheden van de veehouder en passen binnen de gezinssituatie. Tijdens de verkenning en analyse fase kunnen studenten ingezet worden om een aantal zaken nader aan te scherpen en aan te vullen. Denk hierbij aan studenten vanuit o.a. de HAS/Fontys Hogeschool/Avans Hogeschool en de Design Academy. De studenten kijken samen met de veehouder naar nieuwe "out of the Box" concepten voor zijn bedrijf. Het nieuwe concept wordt uiteindelijk uitgewerkt tot een concreet bedrijfsplan (nieuwe verdienmodel veehouder). Dit vindt plaats in fase 3.

Er wordt uitgegaan van 175 veehouders die willen omschakelen.

Ad 3: Veehouders die voortijdig stoppen

Om deze groep veehouders (ca 200) te begeleiden in de te nemen stappen is er het voucherprogramma. Van deze groep veehouders wordt geen eigen bijdrage gevraagd.

Opstellen subsidieverordening

Het gehele voucherprogramma wordt nader uitgewerkt in een subsidieverordening.

Resultaten

- Werkende subsidieverordening.
- 500 Intake gesprekken.
- 175 Vouchers omschakelen.
- 200 Vouchers vroegtijdig stoppen.

Effecten

Het effect is dat de omschakelende en stoppende veehouders ondersteund zijn in het verkennen en opstarten van hun nieuwe perspectief.

3.2. Versnelling en omschakeling naar natuurinclusieve landbouw

Inleiding

Steeds meer consumenten en agrarische ondernemers hebben belangstelling voor het produceren van voedsel met een zo laag mogelijke impact op de leefomgeving en het bevorderen van dierenwelzijn en biodiversiteit.

Doel

Stimuleren van de omschakeling van traditionele landbouw naar een agrarisch systeem waarbij natuurlijke processen op zodanige wijze zijn geïntegreerd in de bedrijfsvoering dat de biodiversiteit en kwaliteit van bodem en water verbeteren en tevens een economisch rendement wordt behaald.

Doelgroep

Alle veehouders; grondgebonden en niet-grondgebonden die willen omschakelen naar duurzame en natuurinclusieve grondgebonden landbouw. In de praktijk zal het vooral gaan om grondgebonden landbouw.

Natuurinclusieve landbouw nader toegelicht

Natuurgerichte landbouw kan in de bedrijfsvoering op verschillende manieren gestalte krijgen, afhankelijk van het type bedrijf, het omliggende landschap, de bodem én de accenten die de ondernemer zelf wil leggen. Levende organismen leveren een bijdrage aan de agrarische bedrijfsvoering in de vorm van natuurlijke ziekte- en plaagwering, bestuiving, natuurlijke bodemvruchtbaarheid en bodemstructuur en waterzuivering. Door gebruik te maken van deze natuurlijke processen en het sluiten van kringlopen wordt er bij de voedselproductie efficiënt gebruik gemaakt van grondstoffen, wordt schade aan natuur, water en bodem vermeden en de biodiversiteit verhoogd. Natuurinclusieve bedrijven investeren vaak in de aanleg en onderhoud van landschapselementen vanwege hun betekenis voor de gewenste natuurlijke processen en zorg voor specifieke soorten, zoals weidevogels.

Een bodem die in staat is voldoende water en voedingsstoffen vast te houden en beschikbaar te stellen voor de plant en het bodemleven vormt het fundament van natuurinclusieve landbouw. Mestkwaliteit, gewaskeuze en bodembewerking sturen hierin. Voor wat betreft de maatregelen voor natuurinclusieve landbouw wordt onderscheid gemaakt tussen melkveehouderij en akkerbouw.

Effectieve maatregelen voor natuurinclusieve landbouw zijn (Louis Bolk Instituut, WUR; 2017):

- Bij akkerbouw (ten dienste van de veehouderij) gaat om het verruimen van het bouwplan met rustgewassen en vanggewassen, niet kerende grondbewerking, groenbedekking en akkerranden (bufferfunctie afspoeling; natuurlijke plaagbestrijding, bestuiving).
- Bij grasland gaat het om de toepassing van hoogkwalitatieve mest en lichtere machines, om permanent grasland, zo groot mogelijk aandeel grasland t.o.v. bouwland kruidenrijk grasland met beperkte mestgift en uitgestelde maaidatum, mede t.b.v. weidevogels en uitbreiding van de weidegang. Daarnaast stimuleren we vanuit de provincie weidegang.
- Verder spelen landschapselementen een grote rol. Het gaat dan om houtwallen, bosjes en overhoeken/slootkanten met ruige vegetaties (nuttige insecten, landschap).

Natuurinclusieve landbouw vraagt om een combinatie van maatregelen die elkaar versterken, waarbij steeds moet worden getoetst aan het economisch en ecologisch rendement. De keuze van maatregelen hangt van het type bedrijf, ligging en ondernemer.

Aanpak/activiteiten

1. Agrariërs die belangstelling hebben voor natuurinclusief ondernemen worden gestimuleerd tot en gefaciliteerd in hun omschakeling. Hiervoor wordt begeleiding door professionals en ervaringsdeskundigen beschikbaar gesteld. Criteria om in aanmerking te komen voor ondersteuning zijn o.m.: aantoonbaar ondernemerschap, betrokkenheid bij natuurinclusieve landbouw, realistisch verdienmodel en afzetketen, opschalingskansen, meerwaarde voor landschap, verbetering water- en bodemkwaliteit, bijdrage aan biodiversiteit. We gaan uit van de begeleiding van 35 bedrijven.
2. Er zullen vijf bedrijven worden ondersteund om uit te groeien tot voorbeeldbedrijven. Dit zijn bedrijven waar al de stap is gezet naar natuurinclusieve landbouw op een wijze die voor een bredere groep ondernemers navolgbaar is. Hier kunnen geïnteresseerde omschakelaars kennis maken met de praktijk van natuurinclusieve landbouw, met de kansen en risico's en voorwaarden voor een succesvol verdienmodel. Op deze bedrijven worden nieuwe inzichten, producten en productiewijzen getoetst op economische haalbaarheid en ecologisch rendement.
3. Door aankoop van landbouwgrond van stoppende bedrijven (circa 400 hectare) en deze o.a. via verkoop beschikbaar te stellen aan ondernemers met een natuurinclusieve bedrijfsvoering kunnen bedrijven van voldoende omvang worden gecreëerd. Zo wordt de grondverwerving van ondernemers die natuurinclusief willen boeren makkelijker. De verworven grond kan ook worden ingezet voor kavelruil, dit maakt een efficiënte bedrijfsvoering mogelijk.

Resultaten

Een toename van het aantal natuurinclusieve agrarische bedrijven in Noord-Brabant, met nieuwe toekomstperspectieven voor de betreffende veehouders.

Effecten

- Nieuw economisch perspectief voor grondgebonden en niet grondgebonden veehouders.
- Een groter aanbod van duurzaam geproduceerd voedsel.
- Bijdrage aan de kwaliteit van bodem en water (minder bestrijdingsmiddelen, meststoffen, antibiotica in het milieu).
- Versterking van de kwaliteit van het landschap en agrarische natuur en biodiversiteit.

3.3 Van werk naar werk

Aanleiding

Veehouders moeten een keuze maken, investeren in de benodigde bedrijfsaanpassingen, het ontwikkelen van nieuwe bedrijfsactiviteiten of het bedrijf beëindigen. Vooral in het geval van bedrijfsbeëindiging is het van belang dat de veehouder en eventueel zijn medewerkers zich voorbereiden op een nieuw carrièreperspectief.

Doel

Stoppende veehouders faciliteren zodat zij worden ondersteund in hun verandertraject als ondernemer of werknemer. In heel Brabant willen we stoppende veehouders (en hun personeel) van werk naar werk begeleiden

Doelgroep

De doelgroep binnen het traject van werk naar werk zijn alle veehouders (en hun personeel) in Noord-Brabant die:

- Midden in het afwegingsproces zitten of ze willen / kunnen stoppen met het bedrijf en op zoek zijn naar welk arbeidsmarktperspectief voor hen het beste past.
- Hun bedrijf in aangepaste vorm, mede als gevolg van de vereiste versnelling van transitie, willen voortzetten en hiervoor ondersteuning in de vorm van opleiding en training nodig hebben.

Het aantal versneld stoppende veehouders wordt geschat op ongeveer 500, waarvan een deel op eigen gelegenheid nieuw werk zal vinden. Om veehouders van werk naar werk te begeleiden zal naar samenwerking worden gezocht met o.a. gemeenten en andere relevante partners.

Activiteiten

1. Veehouders informeren

Voor stoppende veehouders die op zoek zijn naar een nieuw perspectief wordt in een 5-tal bijeenkomsten ingegaan op de nieuwe mogelijkheden op de arbeidsmarkt. Daarnaast worden de veehouders attent gemaakt op mogelijke (individuele) vervolgstappen.

2. Mogelijkheid voor individuele begeleiding

Elke veehouder staat voor keuzes. Dat begint bij zijn bedrijf: wel of niet stoppen, wanneer, combineren met ander werk (arbeidsmarkt) of kiezen voor een andere strategie? Om hier een antwoord op te krijgen zal hij / zij vooral na moeten denken over: wat wil ik, waarom, wat kan ik en hoe realiseer ik dat? Deze vragen worden in een individueel vervolgtraject geïnventariseerd en beantwoord. Hiervoor worden ervaren Ondernemerscoaches ingezet. We richten ons op de begeleiding van 20 tot 40 veehouders.

3. Begeleiding naar werk

Veehouders worden begeleid bij het zoeken naar een nieuwe baan. Denk hierbij aan begeleiding bij het schrijven van een sollicitatiebrief en het voeren van een sollicitatie gesprek. De regionale Werkgeversservicepunten vervullen een rol, alsook de diverse bemiddelingsbureaus in de agrarische sector.

Effecten / resultaten

- Veehouders en hun medewerkers hebben een nieuwe perspectief (een nieuwe toekomst).
- Volledige doelgroep is geïnformeerd over de mogelijkheden van begeleiding van werk naar werk of het verandertraject als ondernemer.
- Iedereen binnen de doelgroep heeft de kans gekregen om van de begeleiding gebruik te maken.
- Voor beide groepen geldt dat hun arbeidspotentieel niet voor de economie verloren gaat.

Mogelijke samenwerkingspartners

- Bedrijven gespecialiseerd in begeleiding en coaching van werk naar werk of bedrijfsveranderingen (pool, waarbij vooraf bekeken wordt welke kwalitatief geschikt).
- UWV.
- Regionale werkgeversservicepunten.
- Agrarisch onderwijs.
- Betreffende gemeenten (gemeentelijke sociale diensten).
- Ondersteuningsnetwerk Transitie Veehouderij.

3.4 Collectieve sloop en asbestregeling

Inleiding

De komende jaren komen veel verouderde stallen leeg te staan. Vaak nog voorzien van asbestdaken. Vervanging (en verwijdering) van asbest en sloop van de vrijkomende stallen is om meerdere redenen urgent. Denk hierbij aan risico's voor de gezondheid, financiële risico's (aansprakelijkheid en opstal niet meer verzekeraar) en risico's voor de omgeving bij calamiteiten, illegale dumping van asbest en afwenteling op derden. Daarnaast kan sloop noodzakelijk (of gewenst) zijn om nieuwe ontwikkelingen op de vrijkomende locaties mogelijk te maken (aanleg zonneweide) en om ontwikkelingsruimte te creëren voor veehouders in het kader van staldering.

Asbestsanering en sloop is primair een verantwoordelijkheid van de eigenaar zelf. Overige verantwoordelijkheden liggen bij het Rijk (wetgeving) en gemeenten (toezicht en handhaving). De provincie heeft hierin geen formele verantwoordelijkheden of bevoegdheden. Maar vanuit de maatschappelijke problematiek en aansluiting van het thema op de ondersteunende maatregelen, pakt de provincie een rol.

De praktijk laat zien dat de meerwaarde vooral ligt op het vlak van informeren, stimuleren en ontzorgen van de eigenaren in het (complexe) proces van asbestsanering en sloop. De beslissing tot asbestsanering en sloop staat daarin niet op zichzelf, maar maakt (vaak een beperkt) onderdeel uit van het totaal aan investeringen op basis van de toekomstplannen van de agrariër. En moet dus ook passen bij de persoonlijke - en bedrijfssituatie. Uitvoering van georganiseerde sloop en asbestsanering maakt daarom integraal onderdeel uit van het ondersteuningsnetwerk.

Doel

Het doel is driedig:

1. Ontzorgen van veehouders bij asbestsanering, sloop en eventueel herbestemming van stallen/locatie.
2. Een versnelling van het tempo in sloop en asbestsanering, het behalen van schaalvoordelen en versnelling van procedures.
3. Ontwikkelen opleidingsprogramma gericht op het terugdringen van het te kort aan asbestsaneringscapaciteit.

Doelgroep

De georganiseerde sloop en asbestsanering is primair gericht op de categorie veehouders die voornemens zijn te stoppen.

Voor de oudere veehouders is een aparte regeling opgesteld (beschreven in paragraaf 2.2.2). Eigenaren van al leegstaande agrarische bebouwing (VAB's) en

doorontwikkelaars vormen niet de primaire doelgroep, maar kunnen aanhaken bij de aanpak en activiteiten die onderstaand worden beschreven.

Aanpak/ activiteiten

We pakken de georganiseerde sloop en asbestsanering op langs drie sporen. Dit in nauwe samenwerking met BPO speerpunt asbestdaken 2024.

1. Organiseren van vraag en aanbod via 'sloop- en asbestpleinen'

In een sloop- en asbestplein presenteren professionele partijen zich en adviseren over het gehele proces van de sanering van asbest, sloop en evt. herbestemming. Door vraag en aanbod rond het gehele proces van asbestsanering, sloop en evt. herbestemming te organiseren worden veehouders voor een groot deel ontzorgd, maar blijft de verantwoordelijkheid bij de veehouder zelf.

Vanuit het ondersteuningsnetwerk ontstaat een beeld van de behoefte in een gemeente aan asbestsanering en te slopen stallen. Op basis hiervan kunnen vraag en aanbod gericht worden georganiseerd. Op basis van een duidelijk beeld van de vraag in een gebied naar asbestsanering, sloop en herbestemming is wellicht een collectieve aanbesteding op gebiedsniveau mogelijk.

De gemeenten zijn belangrijke partijen bij de sloop- en asbestpleinen i.v.m. procedures rond bestemmingsplanwijzigingen (versnelling, vereenvoudiging, verruiming). Door aansluiting van de gemeenten via het ondersteuningsnetwerk kunnen bestemmingsplanmogelijkheden integraal in een maatwerkadvies worden meegenomen.

Het is belangrijk dat de sloop- en asbestsanering goed wordt uitgevoerd. Via een sloop- en asbestplein wordt de kwaliteit geborgd, door alleen professionele partijen (certificering) deel te laten nemen. Naast het werken met basale regels, zal extra aandacht uitgaan naar de mogelijkheden van circulariteit (best-beschikbare-technieken en hoogwaardig hergebruik van materialen). Daarnaast wordt zoveel mogelijk gewerkt met regionale aanbieders. Noord-Brabant heeft veel erkende sloopbedrijven.

Uitgegaan wordt van het organiseren van 8 sloop- en asbestpleinen in 2018-2019.

2. Een collectieve regeling voor asbestsanering en sloop

ZLTO biedt een collectieve regeling voor asbestsanering die openstaat voor iedereen (dus niet alleen voor leden). De collectieve regeling is gericht op het ontzorgen van de agrariërs. Sloop maakt (nog) geen onderdeel uit van deze regeling. Het ligt voor de hand hierbij zoveel mogelijk aan te sluiten, en in overleg met ZLTO te verkennen wat de mogelijkheden zijn voor uitbreiding van deze regeling met een regeling voor sloop en herbestemming.

3. Aanbod en begeleiding naar werk in sanering en sloop

Er is een groot tekort aan asbestsaneringscapaciteit. Voor de stoppende veehouder liggen hier kansen voor werk of een doorstart als ondernemer in een andere sector. De sloop- en asbestsector heeft behoefte aan extra geschoold personeel.

Samen met opleidingsinstituten, gemeenten, UWV en VERAS (brancheorganisatie voor sloopbedrijven en asbestsaneerders) worden de mogelijkheden verkend voor een opleidingsprogramma.

Resultaten

- Door organisatie van sloop- en asbestpleinen (8) worden vraag en aanbod in asbestsanering, sloop en herbestemming bij elkaar gebracht.
- Collectieve regeling in aanbesteding.
- Gericht aanbod naar werk of doorstart als ondernemer in sloop - en asbestsaneringsbranche.

Effecten

- Bewustwording en het vergroten van het gevoel van urgentie van sloop en asbestsanering bij de veehouders.
- Versnelling van de sanering van asbest, met borging van kwaliteit in de uitvoering.
- Versnelling in de sloop van stallen en daarmee minder verrommeling van het buitengebied, minder risico op criminele activiteiten in leegstaande stallen en minder risico op bedreiging van veehouders door criminelen.
- Begeleiding naar werk in de sloop- en asbestbranche.

3.5. Stal eraf zon erop

Door het groot aantal veehouders dat gaat stoppen komen er in het buitengebied veel stallen en erven leeg te staan. Om de sloop van de leegstaande stallen te stimuleren en veehouders een alternatief te bieden voor de leegkomende grond faciliteert de provincie het project "stal eraf zon erop".

Doel stal eraf zon erop

Dit project heeft als doel: Veehouders te ontzorgen door een aantrekkelijk perspectief te bieden voor het (leegkomend) erf en de sloop van stallen te stimuleren met het aanleggen van zonneweides of windparken.

Doelgroep

De doelgroepen zijn:

- Stoppende veehouder
- Ontwikkellende veehouder

Activiteiten

Voor het aanleggen van zonneweides moet een financieel haalbare businesscase worden opgesteld. Om ervoor te zorgen dat het project aansluit bij de specifieke kenmerken van de veehouder worden er twee varianten uitgewerkt:

Variant 1: In variant één wordt in de businesscase de aanleg van zonneweides gecombineerd met de sloop van de stal. In een vergelijkbaar project in de Achterhoek kwam het rendement uit op gemiddeld 3.52% en de terugverdientijd bedroeg 21 jaar. De veehouder wordt hierdoor niet meer geconfronteerd met hoge sloopkosten en lang lopende aflossingen en krijgt tevens een alternatief voor zijn leegstaande stallen.

Variant 2: In variant twee wordt alleen de aanleg van zonneweides meegenomen in de businesscase en niet de sloop van de stal. Er ontstaat zo meer rendement waardoor een (aanvullende) inkomstenbron wordt gegenereerd voor de veehouder. In deze variant is het ook mogelijk dat er een grootschalige zonneweide of een windpark wordt ontwikkeld door een collectief van veehouders (zie kader). Ontwikkellende veehouders zouden hier ook aan deel kunnen nemen. Het rendement varieert (afhankelijk van de financieringsconstructie) tussen 4.1% en 8.3% en de terugverdientijd tussen de 12,5 en 14.5 jaar.

Zonne- of windparken

Zonneparken of windparken kunnen als collectief worden ontwikkeld. De opbrengsten uit deze parken kunnen worden gebruikt om agrarische bedrijven te saneren en/of om te laten schakelen naar een meer duurzame landbouw. Er moet dan voor geïnvesteerd worden omdat het een aantal jaren duurt voordat er voldoende opbrengsten uit een dergelijk park komen. Als provincie (of de markt) zouden we kunnen overwegen om een voorinvestering te doen, om de sanering of omschakeling van agrarische bedrijven mogelijk te maken met het recht op een bepaald % van de winst uit een wind- of zonnepark, o.i.d.

Belangrijk hierbij is wel dat we ruimtelijke beleid hebben t.a.v. wind- en zonne-energie. Voor windenergie geldt specifiek provinciaal ruimtelijke plaatsingsbeleid (clustering van minimaal 3 turbines in zoekgebied, op of aansluitend aan (middel)zware bedrijventerreinen of in daarvoor aanvaardbare landschappen, e.e.a. onder voorwaarden van draagvlak en maatschappelijke meerwaarde. Deze maatschappelijke meerwaarde kan dan worden ingevuld door sanering of omschakeling van agrarische bedrijven). Er is binnen de Verordening ruimte de mogelijkheid om een halve hectare zonnepanelen te plaatsen binnen het bouwblok voor grootschalige zonneparken wordt gevraagd om een gemeentelijke ruimtelijke visie.

Via het ondersteuningsnetwerk, de sloop- en asbestpleinen en de startbijeenkomsten (georganiseerd vanuit van werk naar werk) worden veehouders geattendeerd op het project "stal eraf zon erop/wind erop" en uitgenodigd om deel te nemen. Wanneer een veehouder zich aanmeldt wordt er gekeken welke variant het beste aansluit bij zijn specifieke situatie.

Wanneer meerdere veehouders zich hebben aangemeld worden de aanvragen gebundeld tot één project. Door de grotere schaal wordt het aantrekkelijker voor investeerders om in het project te participeren. Een ander voordeel is dat de aanleg van zonneweides zoveel mogelijk gestandaardiseerd wordt wat leidt tot lagere kosten.

De eerste stap is het opstellen van een projectplan waar beide varianten verder in worden uitgewerkt. Voor de uiteindelijke projectontwikkeling wordt er samen met de BOM gezocht naar commerciële partijen. Vervolgens wordt er gekeken naar de financiering en het aantrekken van vreemd vermogen.

De businesscase wordt versterkt wanneer de stallen worden aangemerkt voor Staldering en daar een vergoeding voor ontvangen. Dit geldt ook voor veehouders die subsidie ontvangen voor sloop. Om de businesscase sluitend te krijgen zal er ook subsidie moeten worden aangevraagd vanuit de SDE+ regeling. SDE compenseert het verschil tussen de inkomsten per kWh en de productiekosten per kWh duurzame energie.

Beide varianten zijn volledig afhankelijk van de toekenning van SDE+ subsidie. Hoeveel er per kWh wordt uitbetaald wordt elk jaar opnieuw vastgesteld. De bedragen voor 2018 zijn nog niet bekend maar ECN heeft hierover wel al advies uitgebracht. Dit advies valt nadelig uit voor (kleinschalige) zonneparken. Daarnaast is er opgenomen dat de hoogte van de SDE bijdragen voor alle duurzame bronnen aanzienlijk wordt verlaagd. In hoeverre het advies wordt overgenomen heeft dus invloed op de haalbaarheid van dit project. De hoogte van de subsidie en het al dan niet toekennen daarvan zijn belangrijke succesbepalende factoren. Op het moment dat een ontzorgd concept voor 'stal eraf zon erop' is ontwikkeld, kan dit concept ook worden toegepast door boeren die door willen met hun bedrijf en over grote dakoppervlaktes beschikken.

Resultaten

Het project wordt gefaseerd uitgerold. Zodra er voldoende geïnteresseerde veehouders zijn om een sluitende businesscase te vormen die interessant is voor investeerders wordt er een eerste project gestart met een doorberekende businesscase. In de volgende fase kunnen de ervaringen worden meegenomen van fase één en is er ruimte voor meer hectare afhankelijk van het animo. Hierdoor kan het project snel van start en kan bij een klein aantal veehouders snel over worden gegaan tot uitvoering.

Effecten

- Nieuw verdienmodel voor veehouders; past ook bij stoppende veehouders.
- Meer sloop van stallen met als achterliggende effecten: meer asbest is verwijderd, minder verrommeling van het buitengebied en minder risico op criminele activiteiten in leegstaande stallen en minder risico op bedreiging van veehouders door criminelen.

Hoofdstuk 4. Kosten en monitoring

De totale kosten van het pakket aan ondersteunende maatregelen is weergegeven in onderstaande tabel, daarbij zijn ook de prestatie-indicatoren weergegeven. Het bedrag van € 75 mln. moet worden gezien als een indicatief bedrag. Voor wat betreft de programmatische middelen ad. € 30 mln., geldt dat het begrotingsjaar 2018 is uitgewerkt, de rest van het bedrag bevindt zich op een stelpost.

Omschrijving	Begroting 2018 in €	Indicatoren 2018	Indicatoren 2018 – 2021
Programmamanagement	356.000	Operationele aansturing uitvoeringsprogramma Incl. monitoring	Operationele aansturing uitvoeringsprogramma Incl. monitoring
Innovatieve stalsystemen	1.900.000	Subsidiebeschikkingen verleend showcases nieuwbouw en verbouw. Regeling First movers opgesteld	Showcases 5 sectoren (varkens, kippen, rundvee, kalveren, geiten) 100 deelnemers Firstmoversregeling
Bedrijfsgerichte ondersteuning Jonge veehouders Oudere veehouders	181.000	Regeling Jonge veehouders opgesteld Eerste openstelling einde 2018 Regeling 'stalderen met stoppers' opgesteld	50 deelnemers regeling jonge veehouders Extra aanvragen POP jonge veehouders Ondersteund Extra vergoeding stalderingsmeters
Investeringsfonds	7.840.000	Investeringsfonds opgericht Eerste participaties	100 achtergestelde leningen

		pijler 2	5 - 10 participaties
Ondersteuningsnetwerk	432.000	Tijdelijk loket Ondersteunen bij 4 pilots Uitrol naar andere gemeenten	Tijdelijk loket (afgebouwd) Ondersteunen bij 4 pilots Uitrol naar andere gemeenten
Stalderingsloket	268.000	Stalderingsloket in bedrijf Afgeven 50 - 100 stalderingsbewijzen	Jaarlijks afgeven ca. 100 stalderingsbewijzen
Voucherprogramma	700.000	Regeling voucherprogramma opgesteld 150 intake-gesprekken 50 omschakelaars 50 stoppers	500 intake-gesprekken 175 omschakelaars 200 stoppers
Natuurinclusieve landbouw	378.000	Grondbank ingesteld 5 voorbeeldbedrijven 5 bedrijven begeleid in omschakeling	Werkende grondbank 5 voorbeeldbedrijven 35 omschakelaars
Van werk naar werk	93.000	5 informatiebijeenkomsten 25 deelnemers in traject	25 - 40 begeleid naar werk buitenshuis
Collectieve sloop- en asbestsanering	171.000	Organisatie gereed 3 collectieve sloopleinen georganiseerd Scholingstraject	8 collectieve sloopleinen georganiseerd Scholingstraject

		opgesteld	saneerder in praktijk
Stal eraf - zon erop	181.000	Businesscase opgesteld	Businesscase opgesteld en organisatie voorbereid
Totaalbedrag programmatische uitgaven (afgerond)	12.500.000		
Stelpost (<u>niet in begroting 2018</u>)	17.500.000		
Investeringskrediet investeringsfonds	15.000.000		
Investeringskrediet grondbank natuurinclusieve landbouw	30.000.000		
Totaalbedrag	75.000.000		

Toelichting tabel

- Bij het investeringsfonds is € 15 miljoen aan investeringskrediet gereserveerd.
- Bij het instrument omschakeling naar natuurinclusieve landbouw is een investeringskrediet gereserveerd van € 30 miljoen euro.
- De evaluatie van het Uitvoeringsprogramma Brabantse Agrofood (UBA) vindt in 2018 plaats. Het Uitvoeringsprogramma Ondersteunende Maatregelen is een uitwerking van de UBA en het voorstel is dan ook om dit uitvoeringsprogramma in die evaluatie mee te nemen. In de vorm van een tussen-evaluatie. Er wordt dan gekeken naar de implementatie, voortgang en kosten. Tevens wordt in 2018 de nadere uitwerking geformuleerd voor de middelen die op de stelpost staan.

Bijlage 1: Contacten innovatieve stalsystemen

	Contacten innovatieve stalsystemen
Algemeen	<ul style="list-style-type: none"> • Agrifood Capital, Taskforce innovatieve veehouderij van Brabant-Zeeuwse Werkgeversvereniging en FME over showcases voor 5 diercategorieën.
Melkvee	<ul style="list-style-type: none"> • Koeientuin in Esch, ivm project Toekomstbedrijven. • Kwatrijnstal in Kaatsheuvel ivm innovatief stalstelsel (verbeterde emissiearme vloer met dik-dun scheiding en dikke stromest). • Jumpstart van Friesland Campina. • Diverse contacten met leveranciers van emissiearme vloersystemen. • V1 Groove rubbervloer voor mestgangen (DLG testrapport). Bioret Agri (Voor Nederland V17 agro BV).
Varkens	<ul style="list-style-type: none"> • Vergevorderd overleg met De Hoeve BV i.v.m. integraal emissiearm systeem bij vleesvarkens, zeugen en biggen. • Overleg met andere bedrijven die emissies bij de bron bestrijden: <ul style="list-style-type: none"> ○ Big Developments. ○ van der Meijden. ○ zero-stal Agrifirm-Exlan en Sweco. ○ diverse contacten met leveranciers van emissiearme vloersystemen.
Vleeskalveren	<ul style="list-style-type: none"> • Contact met veehouders met mestbanden en Groene Vlag vloer. • Contact met leveranciers van luchtmengsystemen in mestkelders.
Pluimvee	<ul style="list-style-type: none"> • Toekomstbedrijf Smits Pluimvee & Eieren. • Rondeel. • Diverse contacten met projecten /initiatieven vanuit de pluimveesector en stallenbouwers.
Geiten	<ul style="list-style-type: none"> • Er zijn blauwdrukken/ontwerpen gemaakt voor nieuwe geitenhouderij systemen (Kwaliteit, Vooruit met de geit), op dit moment zijn geen concrete initiatieven bekend.